
תורת המן האגגי

ספר

תורת המן האגגי

והוא ביאור רחב בהא דאמרו חז"ל
אין מקבלין גרים מעמלק
שלא תק' מהא דתנו רבנן
מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק

כ"ז חנני השי"ת

מהדורה שלישית
אדר שני תשפ"ב לפ"ק

להערות:

torashaman@gmail.com

הקדמה

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, א"ר יהושע על שרפו ידיהם מדברי תורה (סנהדרין קו).

כוונת מימרא זו היא ללימוד התורה וכמו שמורה הלשון 'דברי תורה', וכן כתיב הכא אין מים לשתות את העם, ועי' בב"ק ד' פב. שדרש מהפסוק דכתיב שלא מצאו מים לג' ימים, דמים זו תורה, וע"כ תקנו קריאת התורה כדי שילמד כל אחד מישראל עכ"פ פעם א' בג' ימים, וה"נ זו היא הכוונה שלא למד ישראל תורה, והוסיף במכלתא שלכך בא עלינו השונא, ופי' הנצי"ב דאע"פ שמפורש בפסוק טעם אחר, מפני שאמר ישראל 'היש ה' בקרבנו אם אין', ובתנחומא איתא דהי' משום עון משקלות, עכ"ז אם הי' ישראל עסוק בתורה, לא הי' שייך שיבא עלינו האויב.

ועי' בתורה תמימה שפי' ע"י מדרש זו הא דאמרו (באס"ר פ"ח ועי' במגילה טו.) ששאלת אסתר 'על מה זה ועל מה זה' היתה, "שמא עברתם על התורה, דכתיב ביה מזה ומזה הם כתובים", ותי' מרדכי שבן בנו של אשר קרך בא עלינו שהוא עמלק, דבפשטות לא מבואר איך תי' קושיית אסתר, אך להנ"ל ניחא דתי' דאף שנהנה ישראל מסעודת אחשוורש והשתחוה לצלם נבוכדנצר לא היה שייך שבא עמלק אם היה ישראל עסוק בתורה, וא"כ כיון שבא עמלק ע"כ בטלנו מלימוד התורה. ונ"ל לבאר עפ"ז דברי המן במגילה טז. שראה מרדכי לומד פרשת העומר ואמר "אתי מלא קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרת אלפי ככרי כספא דידך", דלכאורה צ"ע דמהכ"ת שזה היה הסיבה לביטול הגזירה, שמא היה משום התשובה, וכמאמר הכתוב "שק ואפר יוצע לרבים", אלא לפי דברינו א"ש דאמר המן, דאך ששייך שיש סיבות אחרות לביטול הגזירה, אך כ"ז אינו מוכח, אבל אם עסק ישראל בתורה לא שייך כלל שיהיה לעמלק שום כח, וזהו הלשון דדחיה שאין שום מקום להשונא לעמוד כלל.

והוא בבחינת מה שאמרו רבותינו ז"ל (באיכה רבתי בפתיחתא) "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו", שפי' שמירה הוא הלימוד כמוש"כ העץ יסוף שם, דאפי' היכא שישראל עשה עבירות, עכ"ז תעמוד להם זכות לימוד התורה, ולכן כשהבין ישראל כל זאת בשעת מרדכי ואסתר כנ"ל, 'קיימו וקבלו היהודים', קיימו מה שקבלו כבר, דעד עכשיו כל א' היה יכול לחזור דמודעא רבה לאורייתא וכדאמר ר' אחא בר יעקב בשבת פח ע"א, אבל עכשיו קבלו, וקבלה היא שא"א לישמט ממנו, וכל

חיותם הי' רק ע"י התורה, שהבין היהודים עד היכן מגעת כחה של תורה, וע"כ ראוי שיהיה כל חיותם ומצבם רק ע"י התורה.

ואגב כיון דאתא האי מימרא לידי אמרתי לבארו באופ"א מפי' רש"י ז"ל, דפירושו שעד ימי אחשוורש היה יכול לחזור בהתורה, הוא דבר פלא וצריך ביאור רחבה. וע"כ נראה לבאר עפמ"ש"כ הרמב"ן במלחמות בב"ב דף כ: מדפי הר"ף וז"ל, "ואם יש מי שמשיב עליך מלשון מודעא, אף אתה אמור לו אין לשון מודעא אלא לשון יסורין, כמו שכתוב 'וידע בהם את אנשי סוכות', ומן הענין הזה 'וידע אלמנותיו' לשון הריסה כמו שכפל ועריהם החרב", ולפי זה אפ"ל דכוונת ר"א בר יעקב היא דמהא שקבלת התורה היתה ע"י כפיית הר כגיגית חזינן שאין התורה נקנית אלא ע"י יסורין רבים שהוא מודעא רבה כנ"ל, ובעצם מדויק כזה דהא לפי' רש"י דהוא מלשון מסירת מודעא דיכול לחזור, א"כ מהו הלשון רבה, אין דבר כמודעא קטנה אלא כל המודעות שוין, אבל לביאורינו א"ש דדוקא ע"י יסורים רבים יש קנין לתורה.

והוא כמו שאיתא בברכות דף ה. "רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין, תורה וא"י והעוה"ב", וידוע מאמרם ז"ל "אדם כי ימות באהל אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" (שבת פג:), וע"ז אמר רבא, "אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשוורש", דאע"פ שהרגיש שאין התורה ניקנית אלא ביסורין רבים כנ"ל, עכ"ז הוסיף קבלה על קבלתם, וקבלה זו היא שהוסיף מצות מגילת אסתר לשאר המצוות דלא יתכן הוספה אם לא הסכים להראשונים כמוש"כ המהר"ל בגור אריה. ונראה עפ"ז לבאר אמאי דוקא בימי אחשוורש קבלוה, דהא אמרו שא"י נמי נקנית ע"י יסורין, וא"כ כל זמן שהיה בארץ ישראל לא הבין ישראל שהיסורין באין מצד התורה, די"ל שהיה משום א"י, וע"כ אין רבותא בקבלת התורה, אך בימי אחשוורש שהיה להם יסורים אע"פ שהי' בגלות, הבין שאין התורה נקנית אלא ע"י יסורין ועכ"ז קבלוה. ועפ"ז א"ש נמי הא דאיתא בימי אחשוורש ולא בימי מרדכי ואסתר, דאמרו במגילה יא. "שמואל אמר, אחשוורש, שהושחרו פניהם של ישראל בימיו", ואמרו בעירובין דף כב. "שאין אתה מוצא תורה אלא במי שמשחיר פניו עליהן", וע"כ זהו שאמר רבא דבימי אחשוורש הבין מהו השחרת פנים לתורה, ועכ"ז קבלוה.

ועכ"פ נחזור לעניננו דלפי' הרגיל בסוגין דשבת, א"ש דלא קיבל עד כאן דרך השתא הרגיש בנ"י כחה של תורה, ועפ"ז יובן מה שזכה המן שבני בניו למד תורה בבני ברק, דבאמת קשה איך זכה הרשע הזה שכל מטרתו היה לאבוד העם הנבחר זכייה גדולה כזו, אך לדברינו א"ש דכיון שע"י המן בא הכרה הנפלאה הזאת, שישראל הבין מהו תורה, ע"כ זכה שיהיה לו שייכות לתורה עכ"פ ע"י צאצאיו.

והנה אף כי אולי טובה בזה שתיקה, אך לפטור בלא כלום אי אפשר. ידוע כי התורה נמשלה כפטיש יפוצץ סלע, ר"ל כי יש הרבה דרכים אמיתיים בתורה, וכשה' נתן התורה אלינו, והשליך הודו על הארץ כביכול, ניתנה לנו רשות לפרש התורה כל א' וא' לפי הבנתו ומהלכו וטבעו, אם רק נכלל בהכללים שכייל לן חז"ל. ונראה שהוא כוונת אמרם ז"ל בקידושין דף לב: דאע"פ שקודם שלמדה נקרא תורת ה', אח"כ נקרא תורה דיליה, ר"ל דנתן לנו הנותן תורה ברוב חסדו, באופן שכל אחד ואחד יש לו רשות לפרש התורה, באופן הנשתייך לו ולמהלך מחשבתו דייקא, וא"כ הוי תורה שלו.

וא"כ א"א לשום אחד לומר, רק לי נגלו תעלומות החכמה, ורק מהלכי בלבד הוא המהלך האמיתי, ואין לזרים אתו, וללעוג על כל המהלכים האחרים, כאילו ניתנה תורה בפן אחד לבד, בלי שום מקום לנטות ימין ושמאל. כי התורה הזאת לא רחוקה היא ממך, ולכל ישראל ניתנה, ולא רק למי שבשם סופר-למדן יכונה, ודי בזה.

כאן המקום להודות לנוות ביתי רבקה שתחיה, על כל עמליה בעדי ובעד ביתי, כדי שאוכל ללמוד בשקט ובשלוה. יה"ר שנזכה לגדל ילדינו לתורה ולחופה ולמעש"ט.

היום עמדתי על המוגמר, ר"ח אדר שני תשפ"ב,

פק"ק טאמס ריווער יצ"ו

פתיחה

(א) איתא במכילתא סוף פר' בשלח, "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר, ר"א אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו שאם יבוא מכל האומות להתגייר שיקבלוהו, ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו, שנאמר (שמואל ב' פרק א' פסוק י"ג) ויאמר דוד אל הנער, אי מזה אתה, ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי, נזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו, אם יבא מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו, ומביתו של עמלק שלא יקבלוהו, מיד ויאמר אליו דוד כי פ"ך ענה בך, לכך נאמר מדר דר". ופי' הקו המדה דדרשינן מדכתיב דר חסר וי"ו, שהוא לשון דייר, ותרגומו של גר הוא דייר. ובתורה תמימה פי' באופ"א, דדייק דהו"ל לומר לדור דור בלמ"ד, כמו וזה זכרי לדור דור, ממילא אמרינן שצריך לדרוש כהנ"ל.

(ב) ויש כמה דקדוקים וקושיות בדברי חז"ל כאן, וזה יצא ראשונה דאיך אפ"ל שמשום זה הרג דוד את הגר העמלקי, הא פסוק מלא הוא שם "כי פ"ך ענה בך לאמר אנכי מתתני את משיח ה'", ומבואר שהרג אותו משום שהרג שאול, ובת"ת כאן כתב דלמרבה הפלא נראה לומר שר"א דייק דלמה התוכח דוד כ"כ עם הנער הזה, וגם התנצל על המיתו, הא בימי דוד המלך מי שראה נכון להרוג הרג בלי שום התנצלות, ולכן נראה דבאמת ידע דוד שהנער הזה לא הרג שאול, דהא שאול הרג עצמו, ולכן רצה להרגו רק מפני שהיה מעמלק, אלא דהיה ירא דכיון שהיה מתעתד אז לעלות למלוכה, לא רצה להרגיז האומות כי שונא הוא אותם, ולכן למען לא יחשבו האומות שהורגו בשביל שהיה מעמלק, טען עמו למראה פנים שהיה משום שהרגו שאול, עכת"ד. והדברים מוזרים עד מאד, דמה איכפת להו להאומות אם הרג דוד אותו משום שהוא מעמלק, ואם מיירי באומה העמלקי ירגיז וירגיז, דממ"נ מוטל עליו להרגם, ובכלל דוחק גדול הוא לומר שדוד היה משקר בזה, ואפילו למרבה הפלא.

ובמשך חכמה (פר' כי תצא כה, יט) תי' דבאמת ביחיד אין מצוה בכלל של מחיית עמלק, דהוי מצוה המוטלת על הצבור, והא דהרג אותו דוד היה משום שהרג שאול, אלא דאם היה גר לא היה נהרג ע"פ עצמו דאין אדם משים עצמו רשע, אלא דכיון שאין מקבלין גרים מעמלק הא ב"נ הוא, וב"נ נהרג ע"פ עצמו. ובאמת דין זה דב"נ נהרג ע"פ עצמו, לא הוזכר בשום מקום בש"ס, וכן בר"מ בסוף פ"ט מהל' מלכים כשכתב שנהרג בעד אחד ובדיין א' וכו' לא כתב שנהרג ע"פ עצמו, וש"מ בספר ראש דוד להחיד"א בפרשת יתרו שהביא מהמהר"ח ח' נ' סנג"י ז"ל שהוא תי' כמו שתי' המשך חכמה, וכתב החיד"א וז"ל, "וארחיב הביאור דכיון דאיתא (סנהדרין נז:): דבן נח

נהרג ע"פ קרובים, והא כל טעמא דאין אדם משים עצמו רשע הוא משום שאדם קרוב אצל עצמו, וא"כ הכא מהני אפי' ע"פ עצמו".

ובאמת בחינוך מצוה כ"ו כתב שב"נ נהרג ע"פ הודאת עצמו, והמנ"ח אות ט"ז כיון לתירוצו של החיד"א, והק' עליו לדעת הראב"ד בסנהדרין דף ט: דסבירא ליה דטעמא דאין אדם משים עצמו רשע הוא, משום דבמקיימי הדבר דבר הכתוב ולא בעושי הדבר, והוא דהוי גזה"כ דעל עצמו אין דין עדות בכלל, ובב"נ צריך עדות וכמו שדרש שם דף נז: ומיד האדם ואפי' בעד אחד, וא"כ אמאי נהרג ע"פ עצמו. ועוד הקשה דהא אשה אינו נאמן אפי' בב"נ דקדרש התם מיד איש ולא מיד אשה, וא"כ אשה מב"נ איך נהרג ע"פ עצמו, דבוודאי אם היה לימוד מקרא שנהרג ע"פ עצמו הייתי אומר שאפי' אשה נאמן, וכמוש"כ הקצוה"ח בסי' ל"ד סק"ד, דהודאת בע"ד מהני אע"פ שאדם קרוב אצל עצמו, דהוי גזה"כ שאדם נאמן על עצמו בכל הפסולין שיש בו, וא"כ הכא נמי, אבל השתא דאתינן עלה מדין קרוב בוודאי אין האשה נאמן, וא"כ הו"ל להחניוך לחלק בין איש לאשה, והוא נשאר בצ"ע.

אמנם לרבינו מאיר שמחה ל"ק כלל, דכתב באור שמח על הר"מ בהל' ט בפרק הנ"ל, דדין זה הוא בירושלמי פ"א דקידושין הל' א', "בדיניהן, בעד אחד, ובדיין אחד, ושלא בהתראה, ובסייף. ר' יודה בר פזי מוסף בחונקו ומפני עצמו, מ"ט דכתיב (פרשת נח ט, ו) שופך דם האדם באדם דמו ישפך", ופי' הקרבן עדה, "ומפי עצמו שאין צריך אפי' עד אחד, ודריש ביה 'באדם' ע"פ האדם עצמו דמו ישפך, א"נ מדכתיב 'ומיד האדם' דריש דאפי' מפי עצמו נהרג". ובאמת יש להשיב על ראיה זו דהא ר"י בן פזי מוסיף חונקו נמי, והוא דב"נ חייב חנק ולא סייף, ועל כרחך בא לחלק על מימרא הקודמת, וא"כ הא דאמר ע"פ עצמו, בפשטות בא לחלק נמי, דלא צריך עד א' אלא דאפי' ע"פ עצמו סגי, וכן משמע מלשון הקרה"ע הנ"ל, וא"כ כמו דלא פסקינן כוותיה וקיי"ל דב"נ מיתתו בסייף, ה"ה הא דנהרג ע"פ עצמו. ועוד דא"כ צריך להגיה מפי עצמו, וכן באמת כתב הגליוני הש"ס, אבל בפני משה מקיים הגירסא, וכתב דהכוונה היא "על פני עצמו של מקרא הזה". ועוד הביא האו"ש מבראשית רבה פל"ד י"ד דאיתא שם, "כלהם כהלכות ב"נ, בעד אחד, בדין אחד, בלא עדים, ובלא התראה וכו', שופך דם האדם באדם דמו ישפך", וכתב העץ יוסף, "פי' שופך דם האדם באדם עצמו בהודאתו, דמו ישפך", וזו כוונת המדרש שנהרג בלא עדים. אבל ברד"ל שם כתב שהכוונה שהוא חוזר על הדין אחד, דהדין עצמו אינו צריך עדים אחרים ולא אמרינן אין עד נעשה דיין, אבל עכ"פ כן הוא שי' האו"ש, ולפי' ל"ק קושיית המנ"ח הנ"ל, דהא יש לו גזה"כ מיוחדת.

ג) אבל הקושיא הגדולה על המדרש הזה שכבר עמדו עליו כל המפרשים הוא, מהא דתנו רבנן (בסנהד' דף צו: ובגיטין נז:): "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק", ואעתיק לשון הקושיא מהראשון (שמצאתי) שעמד בזה, הלא הוא הרב שלמה הלוי אלקבץ זצ"ל, בספרו מנות הלוי על מגלת אסתר, עה"פ ישנו עם אחד מפזר ומפרד, וז"ל "והנני יוסף להפליא על מה דאמרינן בגמ' מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, וע"כ י"ל שנתגייירו דהא אמרינן בגמ' (חגיגה דף יג.) א"ר אמי אין מוסרין דברי תורה לכותי שנאמר מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי, ואמרינן בגמ' (סנהד' נט.) כותי העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר על ולפני עור לא תתן מכשול, ואף בז' מצות בתר דהתירם כר' יוסף בגמ' (א"י ב"ק דף לח. עמד וימודד ארץ ראה וכו', מה ראה ראה ז' מצות ב"נ שקבלו עליהן ב"נ ולא קיימו, עמד והתירן להם), אסור ללמדם, וכמו שכתבו התוס' (א"י לא ידעתי לאיזה תוס' כיון, ועי' בהגהת ב"ח בחגיגה שם אות מ', שהביא מספר עין יעקב כעין זה), דאסור משום מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי, ומכל זה משמע שבני בניו המן נתגייירו מאחר שלמדו תורה בבני ברק" עכ"ל.

ובאמת דין זה דאין מוסרין תורה לעכו"ם לא כתבו הרמב"ם, ובספר באר מים חיים שבסוף ספר באר שבע סי' י"ד כתב שאינו אליבא דהלכתא, והביא ראיה מהא דאיתא בב"ב דף כא. מלמד תינוקות דעכו"ם, והכריח שלומד עמהם תורה שלנו עיי"ש. א"נ י"ל כמו שהביא התם מהשלטי גבורים (ע"ז עו. מדפי הרי"ף) דבנ"ך מותר, ועוד חילק הבאר שבע דאין איסור אלא ללמדן טעמן ונמוקן וסודותיה. ולכל הדרכים האלו נסתלקה הקושיא, אבל הרחיד"א בספרו עין זוכר מערכת גרים כתב, דבעין יעקב גרסינן מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומנו ר' שמואל בר שילת, ולפי זה אין אנו צריכין להוכיח מהא דאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם דאיירי שנתגיייר, דר' שמואל בר שילת אמורא היה ומוזכר בכמה מקומות בש"ס (ב"ב כא. ובכתובות נ. ועוד) ועל כרחך ישראל הוא, וא"כ הקושיא במקומו עומדת.

והר' ראובן מרגליות בהגהותיו על ספר חסידים הנק' מקור חסד אות תתרי"ט כתב, שבבעל הטורים פר' תצוה פרק כ"ח פסוק ז' איתא, שבני בניו של נעמן למדו תורה ברבים, ומזה רצה להוכיח שגרסתו בגמ' הנ"ל הי' מבני בניו של נעמן ולא המן, וא"כ ל"ק מידי דהא נעמן לא הוי מעמלק, והוא נתן תודה להשי"ת שיכל לקיים מצות מחיית עמלק. אבל לפי החזו"א הוא לא קיים מצוה זו מעולם, דכתב החזו"א ביו"ד סי' קנ"ז אות ה', דא"א לומר שזו היתה גרסת בעה"ט, דהא הוזכר בגמ' ב' פעמים, וכן נזכר ברש"י בסנהד' דף צו. וקשה לשבש כל הספרים, ועוד דבהמן גרסינן בבני ברק, ובנעמן הבעה"ט כתב ברבים, ועוד דבסנהד' נזכר לבסוף, ואם היה הגרסא נעמן הי' נזכר תחלה, וע"כ הגירסא הנכונה הוא המן.

ד) עוד יש לעיין בענין המדרש הלז, דאמאי השמיטה הרמב"ם, שכבר נודע דרכו שאינו משמיט שום דין, (לשון הבאר שבע הנ"ל). והחיד"א בספרו עין זוכר מערכת גרים, הביא מהר"מ בפ"ב דאיסורי ביאה הל' י"ז, "כל הגוים כולו כשיתגיירו, ויקבלו עליהם כל מצות שבתורה וכו', הרי הן ישראל לכל דבר", ומדקא פסיק ותני 'כל הגוים', משמע דאפי' מעמלק מקבלין, וגם בפ"ח דהל' סנהדרין כתב, דהא שהרג דוד את הגר עמלקי הוראת שעה היתה, וזה הפך המכילתא דהיה חייב מיתה משום דאין מקבלין, והיה עמלקי.

וכתב החיד"א שאפשר לומר שהרמב"ם סבר דהגמ' דבני של המן חולק על המדרש הזה, אלא דקשה לומר כן דא"כ צ"ל שהגמ' והמכילתא חולק במציאות, דלהמכילתא לא היה בני בניו של המן בבני ברק מעולם. אבל עכ"פ כתב החיד"א, דיש ראיה ברורה מהא דלא הק' הגמ' על הא דבני בניו, והתניא אין מקבלין גרים מעמלק, ותי' א' מן התירוצים, אע"כ תלמודא דידן לא סבירא ליה כזה כלל. ועוד הא אין קי"ל כר"א שהוא התנא דמדרש שלנו דר"א שמותי הוא, ותו אפשר דסבר הר"מ דהא דאיתא במכילתא שם מיד קודם לזה הדרשה, "ויאמר כי יד על כס יה וגו', אמר ר"א המודעי נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו אם אניח נין ונכד של עמלק", פלג על הא דאין מקבלין, וא"כ מכל הטעמים הנ"ל נדחה קרי ליה להאי דרשה לסברת הרמב"ם. ואע"פ שבפסיקתא רבתי הביא מימרא זה מר' אליעזר בן יעקב, ומשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי שהלכה כמותו בכל מקום, י"ל דדוקא במשנה ההלכא כוותיה ולא בבריתא, (א"י כ"כ הכסף משנה פ"ב מהל' בית הבחירה הל' י"ח, אבל ברש"י וברבינו אברהם מן ההר ביבמות דף מט: כתב דאפי' בבריתא הלכה כמותו, ועי' בהגהות ר' בצלאל רנשבורג שם שדן בענין זה באריכות). ועוד י"ל דהרמב"ם סבר שהגירסא הנכונה הי' ר"א, ובכלל גירסת הפסיקתא מלא טעיות ואין לסמוך עליו כלל. ע"כ תמצית דברי הרחיד"א.

ה) תו הק' המנות הלוי, מהא דכתיב (מגילת אסתר ט, יז) "ורבים מעמי הארץ מתייהדים, כי נפל פחד היהודים עליהם", וכפי הנראה היה מזרע עמלק, שהם היו שרוי בפחד מפני שהיו לבני ישראל רשות להורגם, וז"ל "והייתי מתפלא מרדכי היהודי וחגי זכריה ומלאכי, האיך היו מקבלים גרים כאלו", ומפני זה רצה לדחוק ולומר, שהפי' במתייהדים הוא שמראים עצמו כיהודים במלבושים ובמנהגם, אלא שדחה זה דהא בפירוש תרגם ר' יוסף מתגירים, וכן איתא במדרש רבה בפירקין, "מרדכי בימיו הכירו הבריות גדלותו של הקב"ה, הדא הוא דכתיב ורבים מעמי הארץ מתייהדים", 'על כן זחלתי ואירא וחזרתי בי, ואפרש מתייהדים מתגירים', (לשונו הטהור), אבל החיד"א הנ"ל כתב דמהכ"ת שהיה מעמלק, כי זה לא נכתב בשום מקום בחז"ל, ואין קושיא בכלל.

ו) בעמק ברכה הק' מהא דכתב רש"י בישעיה פרק מ"ד פסוק ד', "וצמחו בבין חציר בתוך עמלק, ע"י גרים שיתוספו עליכם בין חציר הוא עמלק, שנא' והיתה נוח תנים חציר לבנות יענה", ומשמע דמקבלין גרים מעמלק. אבל באמת בספרים אחרים גרסינן, בתוך עשו ע"י גרים שיתוספו עליכם בין חציר הוא עשו, שנאמר על אדום והיתה נוח תנים חציר לבנות יענה ע"כ, והפסוק שהביא הוא שם ל"ד י"ג, וכל הפסוקים שם לא הזכיר אלא אדום (ע"י בפסוק ה' וו') ולא עמלק, וע"כ נראה שהוא הגרסא נכונה ברש"י.

ז) עוד נ"ל להקשות, ולא ראיתי מי שעמד בזה, לפמש"כ הרא"ה בספר החינוך מצוה תכ"ו, שאנטינינוס הי' מזרע עמלק, דהא איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"א, הובא בתוס' ע"ז דף י: ד"ה ווי) שאנטינינוס נתגייר, ולפי מדרש דידן, הא אין מקבלין. והנה בירושלמי שם איתא בזה"ל, "אית מילין דאמרין דאתגייר אנטינינוס, אית מילין דאמרין לא איתגייר אנטינינוס, אית מילין דאמרין לא איתגייר אנטינינוס, ראו אותו יצא במנעל פחות ביה"כ, מה את ש"מ אפי' יראי שמים עשה כן, (ופי' הפני משה, דהסוברים לא נתגייר אנטינינוס, הביא ראי' לדבריהם מהא דיצא ביוה"כ במנעל, דאסור לעשות כן, ודחה הראי' דהא אפי' יראי שמים עשה כן, דמותר אם א"א בענין אחר כגון במקום מטונף עיי"ש) וכו', א"ר חזקי' ר' אבהו בשם ר' לעזר אם באין הן גירי צדיק לעתיד לבא אנטינינוס בא בראשם", ולפי המדרש שלנו נראה דבהא גופא פליגי, אם מקבלין גרים מעמלק או לאו, ולזה בא ר' לעזר למימר דאנטינינוס בא לעתיד לבא, ומה קמ"ל דאם נתגייר בוודאי בא, וע"פ הנ"ל א"ש שבא לומר דמקבלין גרים מעמלק, ואין בו שום פקפוק כלל, והוי גר צדק, ואין אומרים דגירותו לא הוי גירות.

ואם כנים הדברים, י"ל דמשום זה השמיט הרמב"ם דין זה, דסבר דמבואר מהירושלמי הנ"ל דפליג על המכלתא, (ואע"פ שיש חולקין הא דחה הגמ' ראייתן), ועי' בכנה"ג כללי הפוסקים מה"ק אות ל"א, "ידוע דרבינו רגיל לפסוק ע"פ הירושלמי יותר מכל הפוסקים", ועי' ביד מלאכי כללי הרמב"ם, אם דרך הר"מ לפסוק כהספרי כנגד התלמודין עיי"ש, אבל מ"מ נראה, דבצירוף כל מה שכתב החיד"א הנ"ל, סבר הרמב"ם שאין לסמוך על דברי המדרש האלו.

והנה עיקר מטרת הספר הזה, הוא לתרץ הקושיא מבני בניו של המן, וכל סימן מבוסס על תי' אחד לקושיא זו, אבל לפי הביאור בכל תירוץ, דרך אגב יתורץ כמה מהקושיות הנ"ל, ולרוב ביארתי במקומן איך יתורץ הקושיות, אבל אם בשגיאה שכחתי לתרץ קושיא אחת, שבאמת לפי מש"כ יש לתרץ, נא לפנות אלי, ובהמהדורות הבאים אתקן בעזהש"ת:

סימן א'

עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל

(א) ביד דוד בסנהדרין [דף צו: תי', "דהיה כההיא דבת שמואל שבא עליה גוי באונס, וילדה בן בכתובות דף כג ע"א, וה"נ איירי באחד מבני המן שבא על בת ישראל באונס, דהוי ישראל למ"ד עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר".

וכוונתו, שמפשטות לשון הגמ', וכן מסתימת הפוסקים נראה, שהולד ישראלי בלי שום גירות. ובשו"ת חמדת שלמה אה"ע סי' ג, הביא ראיה דישראל הוא, מהרמב"ם שפסק, [פרק ט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ג] "עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל, הולד כשר ואינו פגום לכהונה", וכן מהרי"ף [דף טו. מדפי הרי"ף] שכתב, "ואנן מספקא לן אי הוי פגום או לא", שהולד ישראל הוא, דאם תאמר שצריך גירות, הא גירות פסולה לכהונה אפי' בלא זה, וכן ראיה מהרא"ש והרמב"ן ושאר ראשונים [ביבמות דף מה] ששקלי וטרי בזה, וכן הביא ראיה מהרא"ם סוף פר' אמור פרק כד פסוק י, בענין המגדף שאביו היה מצרי ואמו היתה ישראלית, וכתב רש"י שבא להתגייר, והק' הרא"ם דמה שיך גירות הא אמו מישראל, ומבואר שסבר שהולד ישראל בלי שום גירות. (א"י אבל מרש"י אין ראיה להיפוך, ד"ל כמו שכתב הרמב"ן התם, דאין כוונתו שצריך גירות, אלא ככל ישראל שנכנס לברית מילה וטבילה והרצאת דמים, א"נ כמו שהביא בשם חכמי הצרפתים, דהא נולד קודם מ"ת וישראל הי' להם דין ב"נ, ובאומות הולך אחר הזכר, וא"כ כיון שאביו מצרי היה, הוא היה מצרי, ומשום זה צריך להתגייר).

ובשיטת רש"י בזה, כבר הק' המהרש"א בקידושין דף עה: שדבריו סתרי אהדדי, דבקידושין דף סח: איתא, "אמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העכו"ם קרוי בנך", ופריך "לימא קסבר רבינא עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד ממזר", ופי' רש"י ד"ה לימא קסבר, "דאיתא לאשמועינן דלא שדינן ל' בתר עכו"ם, דנימא עובד כוכבים הוא, ואם נתגייר יהא מותר לבא בקהל", ומבואר שאם היה סבר רבינא שהולד כשר היה שדינן ליה בתר עכו"ם וצריך גירות. אבל ברש"י לקמן (דף עו. ד"ה ופרכינן איסורא) לגבי הכותים, דאמר רבא דאסרו החכמים להנשא להם משום דעבד ושפחה נתערבו בהן, ופרכינן "איסורא משום מאי משום שפחה, ניתני חדא", ופי' רש"י, דע"כ אין האיסור משום עבד, דעבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, וא"כ אין האיסור אלא משום שפחה, ואמאי קתני עבד, עכתו"ד, וא"ת דלפי המ"ד עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, עדיין צריך גירות, א"כ יש איסור משום עכו"ם, וצריך ליתני עבד, וע"כ דאינו צריך שום גירות כלל, ובשעה"מ (בר"מ שם) כתב, שמוכח כזה נמי מרש"י דף ע: דאיתא

שם, "כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא", שכתב רש"י בזה"ל, "שכל זרעו הרגו הורדס ועבד היה, ומלך תחתיהן וקרא בניו על שם בית חשמונאי, ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב דנזהרים הם להשיא בנותם לעבדים, והוו להו כולם עבדים" עכ"ל, ומבואר מזה שאם בנות ישראל נסיב, לא היה בניהן עבדים ולא צריך שום גירות.

ותי' השער המלך סתירת דברי רש"י, דבוודאי ישראל גמור הוא בלי שום גירות, והא דכתב רש"י בדף סח: דצריך גירות, ל"ק דהתם לא כתב רש"י כן אלא לפי הה"א של הגמ' התם, שאם נמשך אחר אמו היה ממזר, א"כ ע"כ אי אמרינן שהולד כשר לא אזלינן בתר אמו כלל, אלא אביו, וא"כ עכו"ם הוא וצריך גירות, אבל לפי המסקנא התם, שלהמ"ד הולד כשר, "נהי דכשר לא הוי ממזר לא הוי פגום מיהא הוי", ופי' רש"י דאע"פ ששדינן ליה בתר אמו הישראלית עכ"ז לא הוי ממזר, א"כ י"ל שפיר ששדינן ליה בתר אימיה וישראל גמור הוא ולא צריך גירות, ולשיטה זו א"ש בני בניו של המן, שלא הוי גר בכלל, אלא כיון דאמו מישראל ישראל גמור הוא.

(ב) אבל תוס' סוברים, שלמ"ד עבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, הולד גוי וצריך גירות, והוא בתוס' קידושין דף עה: ד"ה ור"י סבר לה כר"ע בא"ד, "ושמא י"ל אם הולד כשר א"כ הוא הולך אחר העכו"ם", וכן בתוס' יבמות דף טז: ד"ה אמוראי, "ולכא למימר משום דסברה דהולד כשר דבתר עבד ועכו"ם שדינן ליה", וכן בד"ה עכו"ם שקידש, דוק ותשכח. ובפשטות ביאור דבריו הוא, ששדינן ליה בתר עכו"ם לגמרי והוי גוי, וכ"כ המהרש"א ביבמות שם, והוא מבואר בפסקי תוס' קידושין אות קמב, "אם עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, הוי עכו"ם, ד"ה ר"י". ולכאורה לפי"ז א"א לתרץ כדברי היד דוד, דעדיין עכו"ם הוא, ואין לקבלו.

והנה בחמדת שלמה אה"ע סי' ב', הביא מכתב מהר"י מליסא (בעל נתה"מ) שכתב, דכן דעת רבן של ישראל רש"י ז"ל, ותי' סתירה הנ"ל, שעיקר שיטת רש"י הוא כמוש"כ בקידושין דף סח: דעכו"ם הוא, והא דעבד ושפחה, וכן הא דבית חשמונאי, איירי בעבד, ומבואר ביבמות דף סח. דדוקא עכו"ם יש להם חייס אבל עבדים אין להם חייס, ר"ל להתייחס אחר אביהם, וא"כ בעכו"ם הולד מתייחס אחר אביו וממילא הולד גוי, משא"כ בעבד הבא על בת ישראל, כיון שאין להעבד חייס, לא נתייחס אחר אביו כלל וכלל, וא"כ שדינן בתר אמו וישראל גמור הוא. (ולפי"ז י"ל, דהא מבואר במדרשים שהמן הי' עבד מרדכי, וא"כ בנו שבא על הישראלית הוי עבד הבא על בת ישראל, ובנה ישראל הוא, אלא דא"ת שהמן יש לו דין עבד, לכאורה אין קשיא מאין מקבלין, דהא כיון שנעשה בן חורין הוי ישראל מאליו ועי' לקמן סימן ה').

והקשה ע"ז החמדת שלמה שם, דאיך אפשר לומר שכן הוא דעת רש"י למסקנא, הלא בוודאי לא פי' כן אלא להו"א שם, ולמסקנא דפגום הוי, ישראל הוי, וכמו שכתבתי בשמו לעיל. אמנם כוונת הר"י מליסא לענ"ד הוא, דביבמות מה. איתא, דכמה אמוראי ס"ל דעבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, וכמה ס"ל ממזר, ואמרי' דכולהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד פגום לכהונה מק"ו. אך בר"מ בפט"ו מהל' א"ב הל' ג', פסק דהולד כשר, ולא כתב דפגום הוא, והלך בשיטת חד מרבוותא בהרי"ף, וכתב הרי"ף טעמם, מדאמרינן בעמ' ב' שם, "והלכתא עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר", ולא אמר הולד פגום, ע"כ נדחה הך גמ', וכשר גמור הוא.

נמצא דיש בזה ג' שיטות, א. כשר לגמרי, ב. ממזר, ג. פגום. וא"כ בגמ' קידושין הנ"ל, "אמר רבינא בן בתן הבא מן העכו"ם, נקרא בנק" – ר"ל דישראל הוא, ומזה הוכיח הגמ' דרבינא ס"ל ב' מג' הצדדין הנ"ל, או דממזר הוא או דפסול הוא, והוא ההו"א והמסקנא בהגמ'. ולפי"ז מבואר בהגמ' כשיטת הר"י מליסא, דא"ת דאפי' למ"ד כשר ואינו פגום, ישראל הוא, למה אמרי' "פסול מקרי", והו"ל לתרץ דאע"פ דשדינן בתר אימיה כשר לגמרי, אע"כ דאי אזלי בתר אימיה ממזר או פסול הוא, והמ"ד כשר ס"ל דהולכין אחר אביו וגוי הוא. וא"כ לשיטת הר"מ ולחד שיטה ברי"ף דפסקינן כמ"ד כשר לגמרי, א"כ גוי הוא אפי' למסקנא, ובאה"ע סימן ד' כתב הב"ש בסק"ב דחיישינן להך שיטה, ואם נשאת לא תצא, וא"כ לדינא יש להצריכו גירות.

ועוד כתב בעל הנתה"מ, דהא רק בגיותן אית להו חייס אבל בגירותין לית להו חייס, כמבואר ביבמות דף סב. וא"כ בן עכו"ם וישראלית שנתגייר שדינן ליה בתר אימיה, וא"כ ישראל גמור הוא ולא הוי גר בכלל, ואסור בממזרת. ובחמ"ש שם הק' דאיך שייך לומר דאינו פגום לכהונה כר"מ, וגם אם נשאת לא תצא כהרי"ף וכפסק הב"ש, הא אם צריך גירות, גירות היא ופסולה לכהן, "ודוחק לומר הואיל ואמה מישראלית, דכיון דצריכה להתגייר הוי גיורת". וכוונתו דלפי דברי הר"י מליסא, דלאחר שנתגיירו שוב נתייחס אחר אמו ואסור בממזרת, י"ל דעכשיו אינה נחשב כגיורת כלל, ומותר בכהן. אך באמת קשה מאוד לומר כן דכיון דאז הוי גויה ודינה כזונה, מה אהני דעכשיו נח' כישראלית, וצ"ע. וצ"ל דלדבריו כיון שנתייחס אחר אמה, למפרע היתה ישראלית אפי' קודם שנתגיירה, וחידוש הוא. ועכ"פ עפ"ז נ"ל לתרץ, דכל הדין שאין מקבלין הוא דאם נתגייר א"כ הוי כקטן שנולד דמי, וא"א להרגו ואינו מצווה עליו, וא"כ הוי חסרון בהמצוה של מחייה, דעד כאן יכל לקיימה באיש הזה, ועכשיו א"א, אבל בנידו"ד, אינו כמו שהיה עמלקי בעולם והשתא לא, דהא השתא נתייחס אחר אמו, וא"כ נחשב כמו שהיה יהודי מעולם. והיד דוד תי' לפי שיטה זו בזה"ל, "ואפי' לדעת הסוברים דדינו כגר, מ"מ כיון דאמו מישראל, לא מדחינן ליה ומגיירין אותו", ודבריו צ"ע וכי משוא פנים יש כאן, הא אם יש לו דין עמלקי, אין מקבלין גרים מעמלק, ואולי כוונתו כהנ"ל.

ג) ובאמת יש מהלך שלישי בכל זה, והוא שיטת המהרש"ל ביבמות דף טז ע"ב, בתוס' ד"ה אמוראי שכתב בזה"ל, "לומר כשנהג עצמו כעכו"ם הרי הוא כשאר עכו"ם, וכמעט שאין בהם דין ישראל, ודוקא כשמתגיירים הרי הם כשרים", וכן בתוס' ד"ה עכו"ם שקידש כתב, דכשנהג כעכו"ם אין חוששין לקדושיו, והק' ע"ז הרב מהרש"א וז"ל, "ודבר תמוה פירש, וכי משום שנהג כעובד כוכבים יהיה כעובד כוכבים, שלא ניחוש לקידושיו, דהא כיון דבתר אמו שדינן ליה, ישראל מומר מקרי, ופשיטא דחוששין לקדושיו, אף אם נהג עצמו כעובד כוכבים, ועוד דבתר עבד ועכו"ם שדינן ליה, שכתבו התוס', משמע שהולד הולך אחר העכו"ם ממש", ועיי"ש שדחה דבריו.

אבל במהרי"ט אלגאזי בהל' בכורות פרק ח' אות ס"ה הראשון, קיים דבריו, ופי' דבעכו"ם שבא על בת ישראל, יש להולד צד גיות וצד ישראלית, דמצד דאינו ממזר הרי שדינן ליה בתר הגוי אביו, ומצד דפגום לכהונה שדינן ליה בתר אמו, וא"כ למ"ד הולד כשר אפי' קודם שנתגייר, היכא שאמו גדלו בתורה ובמצות, שנתגדלו כישראל, אז איגלאי מילתא למפרע דהורתו ולידתו בקדושה, ומתחלתו ישראל גמור הוא, ולא הוי אפי' כגר שנתגייר, אך בהיכא תימצי שהגוי גדלתו וגדלו כמשפט בני הגויים, אמרינן ליה איגלאי מילתא למפרע דהורתו בגיות, וחשיב כאילו מתחלתו גוי גמור הוא, וצריך גירות גמורה, וזהו דעת המהרש"ל, עכתו"ד, ולפי"ז ל"ק מידי קושיית המהרש"א. (ובהמהרי"ט אלגאזי הנד' מחדש, ציין להמאירי בקידושין דף עג: ד"ה אסופי, שכתב כע"ז בשם גדולי הדורות עיי"ש).

ולפי"ז א"ש הא דאיתא בסנהד' שם, "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים", דלכאורה צ"ב, מפני מה פירט המקום בסיסרא ובהמן ולא בסנחריב, וע"פ הנ"ל א"ש, דהא מהמכילתא מוכח, דבהמן איירי בעכו"ם שבא על בת ישראל, דאל"כ הא אין מקבלין גרים מעמלק, וכן בסיסרא, כתב הרמ"ע מפאנו בס' המאמרות מאמר חקור הדין חלק ה' פרק י', דר"ע יצא מיעל שבא עליה סיסרא, והובא בפתח עינים להחיד"א בסנהד' שם, וזהו מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, וכמו מי שגורסין שם ומאן ניהו ר"ע, וא"כ כיון שבשניהם, ר"ל המן וסיסרא, צ"ל שאיירי בעכו"ם שבא על בת ישראל, ממילא הדגיש הברייתא שהיה בבני ברק ובירושלים, והוא שגדלו בין ישראלים, ששני עיירות הללו הוא ערי ישראל, וא"כ כיון שנתגדלו כישראל, ממילא ישראלים הם, וכשיטת המהרש"ל. משא"כ בסנחריב, די"ל דאיירי בגירות הרגיל, אין צריך להדגיש שהיה בעיר ישראל, וממילא איתא שלמדו תורה ברבים:

סימן ב'

באומות הולכין אחר הזכור

א) בגליוני הש"ס בגיטין נז: תי' בזה"ל, "ולק"מ, דמשכחת באשה מזרע עמלק, שנישאת לעכו"ם שאינו מזרע עמלק, וילדה לו בן, דהבן ההוא אינו מתייחס לזרע עמלק, דבעכו"ם הלך אחר הזכור, כמבואר ביבמות עח:; וא"כ הבן ההוא וכל יוצאי חלציו שפיר מקבלין אותו, ועל כזה הכוונה כאן, והא דאמר מבני בניו (דלכאורה צ"ל מבני בנותיו) לאו דוקא, רק הכוונה יוצאי חלציו".

והנה בהרמב"ם פרק ט' מהל' עבדים הל' ג כתב, "אחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שלנו, הרי הבן עבד כנעני וכו', אבל עבד שבא על אחת מן האומות אין הבן עבד". והשיג עליו הראב"ד, "א"א זהו בהיפך ממה שאמרו בגמ', שהרי אמרו בגמ', באומות הלך אחר הזכור", וכתב הכסף משנה, שלדעת הר"מ צ"ל שגרס באומות הולך אחר הנקבה. ולפי זה כתב המרכה"מ, דאם א' משאר אומות בא על העמונית והוליד בן, לפי הראב"ד והגירסא לפננו, הבן מותר לבא בקהל, ולדעת הר"מ, אסור. וא"כ לפי הרמב"ם י"ל, שבן המן בא על אשה משאר אומות, וא"כ בני בניו דוקא, ולא צריך לדחוק כמוש"כ הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס.

ולפי"ז א"ש הא דהשמיטה הרמב"ם דין זה דאין מקבלין, דהנה משמע מפשטות הכתובים שהרג ישראל את כל העמלקים בימי שאול ולא השאיר אלא אגג, וכל קיומו של עמלק הוא מהא שהחיה שאול את אגג, וכן איתא במגילה דף יב: "מה שילם לי ימיני, דלא קטליה שאול לאגג, דאתיליד מיניה המן", ובכ"י מינכן ניתוסף, "שאלמלא קטליה שאול לאגג, לא הוה מתילד המן", וכבר חקר דבר זה עד תכליתו ר"ש אשכנזי בספרו א"ב תניתא דשמואל זעירא עמוד י', ע"ש שהביא הרבה מקורות דאיתא לילה שהיה אגג בבית הסוהר נזדמן לו שפחה, ומזה היה קיום לעמלק, הרי משמע דכל קיומו של עמלק הוא מצד הזכר. וא"ת דבאומות הולך אחר הנקבה וכהנ"ל, השתא אין כאן עמלק, ועל כרחך זה אינו, וצ"ל לדעת הר"מ, דכיון דכתיב 'תמחה את זכר עמלק', צריך למחות כל זכר שיש לעמלק, ואפי' מי שלהלכה אין לו דין עמלק, עדיין חייב במחייה, דהא על ידי קיומו עדיין יש זכר לעמלק, אבל זה דוקא לגבי מחייה, אבל לגבי קבלת גרים בוודאי תלוי בהיחוס אם הוא עמלקי או לאו, ואי"ז שייך בכלל לזכר עמלק, (ובוודאי לאחר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולא נחשב שעדיין יש זכר), וא"כ בזמה"ז יכולין לקבל גרים אפי' מעמלק, דהא אין מי בעולם שביחוס הוי עמלקי, ולכך השמיטה הרמב"ם. אבל באמת דברי הכסף משנה תמוהין הם, וכבר עמד עליו הלח"מ, דהא כתב הר"מ להדיא בפ"ב מהל' איסורי ביאה הל' כ"א דבאומות הולכין אחר הזכר, וצ"ע.

(ב) והנה כתב הערוך לנר [יבמות ע"ח: ד"ה הלך אחר הזכר], שמהתוס' [סוטה דף ג: ד"ה למשרי] שכתבו דמהא דאיתא בברייתא, "מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד, ת"ל וגם מבני התושבים", נפקא לן שבכל מקום באומות הולך אחר הזכר, וכן מהרמב"ם בהל' א"ב הנ"ל, והטור אה"ע סי' ד סעיף ז', שהביא הא דבאומות הולכין אחר הזכר לגבי מצרי ועמוני, מבואר דאם בא עמוני על מצרית בגיותן והוליד נקבה, הולד הולכין אחר הזכר, והוי עמונית ומיד כשנתגיירה מותרת, ולא אמרינן הולכין אחר הפגום והוי מצרית, ואינה מותרת לבא בקהל עד דור שלישי, ודוקא היכא שעמוני ומצרית נתגיירה, ואח"כ בא העמוני על המצרית, הולכין אחר הפגום. ולשיטה זו א"ש דברי הגליוני הש"ס הנ"ל, דהא בגיותן הולכין אחר הזכר בכל ענין, ואפי' לענין יוחסין, וא"כ בוודאי יכל לקבלו לגירות אם אביו לא הוי עמלקי.

אבל עדיין יש לעיין בכ"ז לשיטת רש"י, שכתב בקידושין דף סז: ד"ה מאי, שפי' הגמ' באופ"א, דהפי' בקושיית הגמ' 'מאי באומות הולכין אחר הזכר' הוא, דאין נ"מ מלבד הא דלא תחיה, וכ"כ ביבמות עח: בד"ה באומות, "בז' אומות לענין לא תחיה כל נשמה, הלך אחר הזכרים", ובד"ה נתגיירו הלך אחר שבשניהם כתב, "לענין יוחסין וכדמפרש", ומזה מבואר דאין הדבר תלוי אם הם בגיותן או בגירותין כשילדה, וכשיטת התוס' הנ"ל, אלא דדוקא לענין לא תחיה כל נשמה בלבד הלך אחר הזכר, אבל בכל עניני יוחסין הולכין אחר הפגום שבשניהם, ואפי' אם הם בגיותן. וידידי הרב ב"צ כתב אלי, דיש לפרש לשון רש"י שכתב, "למאי הלכתא יש להלך אחר הזכר, כל זמן שלא נתגיירו", דר"ל כמוש"כ המאירי שם, "ומה ששאלו מאי באומות הולכין אחר הזכר, פי' איזה ענין יצא לנו מזה מיהא בעוד שהם גוים, ופירשוה לענין לא תחיה", ר"ל דאע"פ שבוודאי יצא מזה נפקותא רבה לאחר שנתגיירה, עכ"ז הק' למאי הלכתא בגיותן. ואף דלכאורה דבר חכמה דיבר בדברי רש"י בקידושין, ויש להעמיס כן בלשונו, לא משמע כן ברש"י ביבמות הנ"ל. גם בערל"נ מבואר דס"ל דלרש"י אין הולכין אחר הזכר כלל, אלא לענין לא תחיה.

וא"כ לכאורה בהא דאין מקבלין גר מעמלק, אי"ז שייך בכלל להא דלא תחיה, וא"כ הולכין אחר הפגום, ואפי' אם אחד מהם בלבד הוא מזרע עמלק אין מקבלין בנם לגירות, דבפשטות ביאור דברי רש"י הוא, דהא דהולכין אחר הזכר הוא גזה"כ מיוחדת לגבי לא תחי', אבל בכל שאר דברים, וכמו לעניני יחוס, הולכין אחר הפגום, וא"כ בעמלקים הולכין אחר הפגום ואין מקבלין מהם. (ולשיטת רש"י ל"ק קושיית המהרי"ט בקידושין שם, שהק' אמאי צריך הדרשא דמואבי ולא מואבית להתיר רות, הא איתא בסוטה דף מז. בת עגלון בן בלק היתה, והא בלק הי' ממדין וכמו שאיתא בבמד"ר (פ"כ ד'), ואם באומות הולכין אחר הזכר, א"כ אפי' אי נשא בלק או עגלון מואבית,

רות מדינית היתה, ולפי' רש"י בוודאי ל"ק כלל, דלא אמרינן הולכין אחר הזכר אלא לגבי לא תחיה וכהנ"ל).

אבל באמת יש לבאר דברי רש"י באופ"א קצת, דבאמת יכול ללמוד מהא דלא תחיה, אלא דלענין יוחסין, דהיינו לדבר הנוגע לישראל לאחר שנתגייר, בזה אמרינן שהולכין אחר הפגום, אבל בהא דאין מקבלין י"ל דאין תלוי ביוחסין בכלל, אלא דכל מי שהוא בכלל מצות מחיית עמלק, מהם אין מקבלין גרים, וזהו דרשת המדרש ממלחמת ה' בעמלק מדר דר, דכל מי שיש עליו דין מלחמה, והוא מצות מחיית עמלק, מהם נשבע ה' שלא לקבלם, וא"כ י"ל דלענין זה שיהא בכלל האומה לגבי מצות המחיי', יכול ללמוד מ'ובני התושבים' שהולכין אחר הזכר, דא"ז ענין יוחסין בכלל, וא"כ א"ש אף לשיטת רש"י.

ג) ועוד נראה לתרץ לשיטת רש"י באופ"א, דהנה כתב הג"ר יהונתן אייבשיץ, בספרו אהבת יהונתן בהפטורה לפר' זכור בזה"ל, "נראה דשאל טעה במה שהחי' את אגג, מפני דאגג אמו היתה מן עמלק, דאמר לו שמואל כן תשכל מנשים אמך, ושאל סבר שאר אם לאו שאר הוא, וא"כ אין אגג מזרע עמלק, ולכך חמל עליו, ובאמת בנכרים הלך אחר האם, אפי' ישראל שבא על הכותית הולד נכרי, וק"ל". ודבריו לכאורה צ"ע, דלא מיביעא לשיטת התוס' ודעימיה שז"א, דהא באומות הולכין אחר הזכר, אלא אפי' לשיטת רש"י, הא הולכין אחר הפגום, וא"כ עמלקי הוא ממ"נ, ואפי' אם אביו בלבד היה עמלקי. ובפשטות י"ל דסמך אהכס"מ הנ"ל, דכך גרס הרמב"ם בסוגיא, אך כבר כתבתי דדחו דבריו המפרשים מרמב"ם מפורשת, וגם ראייתו מישראל הבא על הכותית, אין לו עניין לדברי הכס"מ, דאדרבה הוא מטעם שבישראל הולכין אחר האם.

וע"כ נראה שהגאון הנ"ל למד ביאור אחר בדברי רש"י, דכל מה שהולכין אחר הפגום הוא דוקא לאחר שנתגייר, דאמרינן כיון דהשתא חל עליו דין שאסור לבא בקהל, הלך אחר הפגום, אבל כל זמן שהם בגיותן הולכין אחר האם, וכמו ישראל שבא על הכותית שהולד נכרי, והא דבאומות הולכין אחר הזכר, הוא דוקא לענין לא תחיה, שהתם יש גזה"כ מיוחדת שהולכין אחר הזכר. וא"כ א"ש בני בניו של המן, דכיון דבגיותן הכל הולכין אחר האם, י"ל שבן המן נשא אשה מאומה אחרת, וא"כ בנה לא הוי עמלקי, ואע"פ שלאחר שנתגייר הולכין אחר הפגום ועמלקי הוא, י"ל שאין מניעה שיהא גר עמלקי, אלא שאין מקבלין, וכיון שבשעת קבלה לא הוי עמלקי, מקבלין ומקבלין. ועוד י"ל, דכיון שלאחר שנתגייר אין נ"מ לדינא אם הוי עמלקי או לאו, דהא אינו אסור לבא בקהל, אין שום דין שהולכין אחר הפגום כלל, דאין אומרינן כן אלא אם יש נפקותא לדין אחרת. ולפי"ז א"ש נמי לשון מבני בניו, ולא צריך לדחוק כמוש"כ הגליוני הש"ס דלאו דוקא הוא, ור"ל מבני בנותיו.

ולפי"ז א"ש הא דהרג דוד את הגר העמלקי, שאיתא במכילתא הנ"ל שהוי משום שהיה גר עמלקי, וכיון דאין מקבלין גרים מעמלק הוי עמלקי ובכלל מצות מחייה הוא. וכבר תמהו כל המפרשים, דמבואר בקרא דהוא משום שהרג שאול. ולפי הנ"ל י"ל, שדוד ידע שאמו של הגר הזה בלבד היתה עמלקי ולא אביו, וא"כ שמא אין להרגו, וכמו שסבר שאול דשאר אם אינו שאר, אבל כיון שהגיד לדוד שהרג את שאול, והטעם ששאול היה חייב מיתה הוא משום שלא הרג אגג, (כמבואר בשמואל א' פרק כח פסוק י"ח וי"ט), וא"כ על כרחך הגר עמלקי סבר דהולכין אחר האם, וא"כ היה לו לשאול ליהרג את אגג, ולכך הרגו הגר העמלקי, וא"כ הוא נמי הוי עמלקי, ולא הוי גר בכלל, דאין מקבלין גרים מעמלק, וממילא יש בו מצות מחיית עמלק, ומשו"ז הרגו, שמהודאת פיו שהרג שאול, מבואר שהוא סבר שהולכין אחר האם, וממילא חייב מיתה. וע"ז כוון דוד באמרו (שמואל ב' פ"א פסוק ט"ז), "דמך על ראשיך כי פיך ענה בך לאמר, אנכי מתתי את משיח ה'".

אלא דלכאורה ז"א, דהא פסוק מלא הוא (שם פסוק י"ג), "ויאמר לו דוד אל הנער אי מזה אתה, ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי", ומזה מבואר שאביו עמלקי היה, ולא אמו בלבד. ושם י"ל, דבאמת בפסוק ח' כבר שאל דוד, "מי אתה, ויאמר אליו עמלקי אנכי", וא"כ מפני מה שאל דוד אותו פעם שניה, וכבר עמד בזה המפרשים עיי"ש, אבל להנ"ל י"ל, ששאלתו היה, "אי מזה באת", והוא דמאיזה צד עמלקי אתה, מאביך או מאמך, וא"כ עכשיו ששאל אותו זה, הוא הבין שרצה דוד להרגו, וכיון שהוא סבר שהולכין אחר האם וכהנ"ל, הוא אמר שהוא בן איש גר עמלקי, והוא שדוקא אביו עמלקי הוא, אבל דוד ידע האמת, שאמו גרידא עמלקית היא, אלא דעד כאן היה נסתפק, דשמא מטעם אחר הרג הגר את שאול, אבל עכשיו שהוא משקר לומר שדוקא אביו היה עמלקי, על כרחך הוא סבר שהולכין אחר האם, ומטעם זה הרג שאול, וא"כ הוא נמי עמלקי הוא, וממילא (פסוק ט"ו) "ויכחו וימת וגו'", ויאמר דמך על ראשיך כי פיך ענה בך".

ואם כנים הדברים, יש לבאר שיטת דואג ביבמות דף עז: דסבר, דאין היתר של מואבי ולא מואבית, ודוד דאתי מרות המואביה היה אסור לבא בקהל. וכבר תמהו עליו המהרש"א שם, דא"כ מהו סברת בועז להתיר, ועל כרחך צ"ל שדרש מואבי ולא מואבית. ות"י ע"פ הרמב"ן בפר' וישב שבתב, שיבום היה נוהג אז בקרובים, וא"כ ה"נ, אתי העשה דיבום ודוחה הל"ת דמואבי, ובזמניהם עדיין לא גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, עכתו"ד. ודבריו צל"ע טובא, דהא שיבום היה בקרובים היה דוקא קודם מ"ת, ואפי' א"ת שלאחר מ"ת היה מנהג כזה, מהכ"ת שיהא דוחה ל"ת, וכבר עמד בזה הרה"ג מאיר דן פלאצקי זצוקלל"ה, בספרו הגדול כלי חמדה בפר' וארא עיי"ש.

אבל ע"פ הנ"ל יש לבאר סברת דואג באופ"א, דהא איתא בפסיקתא רבתי, שהגר העמלקי הי' דואג, (ועי' ברש"י בשמואל שם שהביא מדרש זה, וכתב שאין המדרש הזה מיושב על לבי).

והנה לשיטת רש"י לפי מהלך זה נראה, דכל זה שהולכין אחר הפגום לאחר שנתגיירה, הוא דוקא לגבי האב והאם של הגר, שאם אחד משניהם היה פגום אזלי בתרייהו, אבל לדעת אם אביו או אמו היה פגום, בזה אזלי בתר חק הנכרים. וא"כ הא בלק היה ממדין, וי"ל שהוא נשא מואבית, וכמוש"כ המהר"ט הנ"ל, וא"כ אם בנו עגלון היה לו דין מואבי או לאו, תלוי אם באומות הולכין אחר האב או אחר האם, דאם הולכין אחר האב עגלון מדיני הוא, ואם אחר האם מואבי הוא, אבל אשתו היתה ממדין או משאר אומות, וא"כ לאחר שנתגיירה רות, והולכין אחר הפגום, הוי מואבית דוקא אם באומות הולכין אחר האם, דאז היה אביו של רות מואבי.

ועל כן סבר דואג, שבועז סבר ששאר אם לאו שאר, ובאומות הולכין אחר הזכור, וא"כ עגלון מדיני היה, ורות לא הוי מואבית, ולא צריך לדרוש מואבי ולא מואבית בכלל, וכמוש"כ ר' יהונתן בשיטת שאול. אבל ע"ז אמר דואג בלבו, כיון שאמר שמואל שצריך להמית אגג, על כרחך צ"ל שבאומות הולכין אחר האם, ממילא לאח"ז בפרק י"ז (פסוק כ"ו) שאמר שאול, "שאל אתה בן מי זה העלם", דאמרינן שם ביבמות שזהו השו"ט בין דואג ועמשא, אי דרשינן מואבי ולא מואבית אי לאו, הא כבר פסקינן שהולכין אחר האם, ואין ראיה מבוועז דהוא סבר שהולכין אחר האב כשואול, וכבר אמר ה' ביד שמואל להיפוך. ולזה השיבו יתרא, "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, מואבי ולא מואבית", ר"ל דאפי' לשיטת שמואל שחטא שאול, וא"כ הולכין אחר האם, ודוד מואבי הוא עדיין אמרינן מואבי ולא מואבית. וא"כ נמצא שדואג הולך בשיטתו שהולכין אחר האם, ולפיכך הרג שאול, וממילא הרגו דוד, וכהנ"ל.

(ד) ואגב ארשום דבר נחמד בענין זה ששמעתי ממו"ר הרה"ג אברהם דוב הלוי ברומברג שליט"א. כתב רש"י ברות (פ"ד פסוק א'), "אלמוני, שהיה אלמן מדברי תורה, שהיה לו לדרוש מואבי ולא מואבית, והוא אמר פן אשחית את נחלתי". והק' המהרש"א הנ"ל, דצ"ב במה נחלקו, ועוד דא"ת שהוא לא דרש מואבי ולא מואבית, א"כ אסור אפי' לו ואמאי לא חש אלא לזרעו, והוא תי' כמו הנ"ל, ועדיין תק' עליו כהנ"ל.

ועל כן נראה לתרץ באופ"א, דהנה חקר הג"ר שמואל ביבמות, מהו הטעם שבן עמונית בגיותה הוי עמוני, ואסור לבא בקהל, ובן עמונית בגירותה מותר לבא בקהל. א', משום שלאחר שנתגיירה אין לה שם עמונית, וא"כ בנה לא הוי עמוני. או ב', עדיין יש לה שם עמונית, אלא דהא דהולכין אחר הפגום, הוא דוקא היכא שהפגום אסור לבא עליה, והיא עצמה פגום, אבל הכא שעמונית מותר, אין הולכין אחר הפגום. ועיי"ש שיש נ"מ בזה. ונראה, שבזה תלוי מח' ר' יהודה ור' שמעון ביבמות דף עח. "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית דברי ר' יהודה, ר"ש אומר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה

לקדם", שלכאורה צ"ב במאי פליגי. ולהנ"ל י"ל, דר"י שדרש מ'מואבי', הדרשה הוא שאין לה שם מואבית כלל. משא"כ דרשת ר"ש, הוא דוקא לגבי האיסור, שאין לה איסור לבא בקהל, אבל שם עמונית עדיין יש לה.

וא"כ י"ל, דהא שכתב רש"י שלא דרש פלוני אלמוני מואבי ולא מואבית, הוא שלא דרש מפסוק זה, אלא דרש מעל דבר אשר לא קדמו וכו"ש, וא"כ אע"פ שמותרת לבא בקהל שם מואבית עדיין יש לה, והוא סבר דהא דהולכין אחר הפגום לא תלי אם היא אסורה אי לאו, אלא תלוי בשמה, דכיון שיש לה שם עמונית פגומה היא, והולכין אחריה אף בלי איסור קהל, וא"כ זרעו יהיה אסורה אע"פ שהיא מותרת, וממילא לא חייש אלא לזרעו, ואמר 'פן' אשחית את נחלתו'. אבל בועז דרש מואבי ולא מואבית וכו"י, וא"כ אין לה שם מואבית, ואפי' זרעה מותר לבא בקהל. ודפח"ח:

סימן ג' השלמת האומות

א) הרחיד"א בספרו עין זוכר מערכת גרים תי' בזה"ל, "ועלה על דעתי לומר, דהמכלתא לא תחלוק במציאות, ואית לה מבני בניו של המן למדו תורה, והענין כמ"ש הר"מ פ"ו דמלכים [הל' ד'], דאם קבל עמלק ז' מצות והשלים מניחן אותו, וכתב מרן בכס"מ, דכיון דקבל עליו ז' מצות אינו עמלק והרי הוא כבני נח הכשרים ע"ש, ואפשר דכך סבר ר"א דמכילתא, דאם קבל איזה מעמלק ז' מצות הרי הוא כבני נח הכשרים ולא מיקרי עמלק, ואח"כ דקבל ז' מצות ונחשב כב"נ דינו כשאר האומות ואם רוצים להתגייר מקבלין אותו, ובהכי הוי המציאות שנתגיירו מבני המן ולמדו תורה, ומה דקאמר במכילתא היינו בבא להתגייר תכף בלי קבלת ז' מצות ברישא".

והוא דלשיטת הרמב"ם [שם הל' א] שלהשלמה צריך קבלת ז' מצות, (ומקורו כתב הרמב"ן בפר' שופטים פ"כ י', הוא מהספרי, "הא אם עשו תשובה אין נהרגים", והתשובה הוא שיקבלו עליהם הז' מצות שנצטוו ב"נ. ובפנים יפות שם הביא מספרי דרשה אחרת, "כן תעשה לכל הרחוקות, הרחוק מתורה הזאת", ופי' שאם הם רחוקים מתורה הזאת, שלא קבלו הז' מצות, אע"פ שקבלו מס ושעבוד, עכ"ז תעשה להם כן). וא"כ כיון שקבלו הז' מצות, הוי גר תושב ויצא מכלל העמים, וכמוש"כ הט"ז ביו"ד סי' ב' ס"ק א' (כ"כ המשנת יעב"ץ), דהיינו דגר תושב הוי כעם בפנ"ע, ולא נחשב כאיש מאומה אחרת.

אבל החיד"א הק' לפי' זה, "אמנם הנה שפתי עוד הם מדברים, עיני ראו דא"א לומר כן, דזה שכתב הרמב"ם היינו דוקא אם היו משלימים בעת ששלח יהושע, וכתב להם הרוצה להשלים ישלים, וכיון שלא השגיחו בו בפרק, נתחייב בהריגה ואינם מקבלים מהם".

ותמה אני על העיר וקדיש החיד"א, אמת דכן הוא שיטת התוס' בגיטין דף מו. ד"ה כיון שכתב, דהשלש פרוזדוגמאות ששלח יהושע להז' עממין - שאחד מהן היה, הרוצה להשלים ישלים - היה דוקא קודם שעברו הירדן אבל משנכנסו לא היה יכולין להשלים, וכן הוא דעת הראב"ד (כדלקמן). אבל הרמב"ם כתב להדיא שלא כזה, דכתב הרמב"ם שם הל' ה', "שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ, הא' שלח להם מי שרוצה לברוח יברח, וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים, וחזר ושלח מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה, א"כ מפני מה הערימו יושבי גבעון, לפי ששלח להם בכלל ולא קבלו, ולא ידעו משפט ישראל, ודמו שאין פותחין להם לשלום", והשיג עליו הראב"ד, "א"א כל זה שבוש, שלא שלח להם יהושע להשלים אלא עד שלא עברו את הירדן, אבל אחר מיכן אין מקבלין אותן", ופי' הכסף משנה בדברי הר"מ, שהגעוונים חשבו שמי

שלא בא להשלים בפעם ראשונה כששלח קטדם שנכנסה, לא יקבלו אח"כ שום אחד מהם, אבל באמת מקבלין אותם אפי' לאחר מכן, אע"פ שלא קבלו להשלים מתחלה כששלח להם יהושע. וע"ז השיג הראב"ד דהלשון עד שלא יכנסו לארץ משמע שוב אין מקבלין מהם, אבל הרמב"ם סבר דלא אמרו זה אלא לומר אימתי שלח להם, אבל בוודאי אין טעם למה ימנעו מלקבלם לאחר מיכן, ע"כ פי' הכס"מ. ומבואר דלדעת הרמב"ם אפי' אי לא השלים הז' עממין בשעה ששלח יהושע להם להשלים, אם אח"כ בא להשלים אינו בכלל לא תחיה, וא"כ לדעת הר"מ שהשלמה מהני בעמלק, א"כ בעמלק נמי יכול להשלים לאח"כ, וא"כ תירוצו במקומו עומדת.

עוד הק' החיד"א, ותו למאי דאמרן אמאי דוד המלך עבד ה' הרג לגר עמלקי, והרי מסתמא לא עשו אותו גר מתחלה, רק ברישא קבל עליו ז' מצות ונעשה כב"נ הכשרים ואח"כ קבלו גרותו, ומשום ב' הקושית הללו דחה תירוצו, אבל אצלי קושיא זה נמי אינו קושיא כ"כ, די"ל דדוד ידע בי' שלא קבלו מכבר הז' מצות, וא"כ תירוצו עדיין צריך תלמוד.

(ב) והנה באבני נזר [או"ח סי' תק"ח] הק' על הא דכתב הרמב"ם דמועיל השלמה בעמלק, דנהי דבז' אומות מועיל השלמה, אבל בעמלק מנין שתועיל השלמה, דלגבי ז' עממין י"ל דנפקא ליה מסוטה דף לה: "למען אשר ילמדו לעשות, הא למדת שאם היה חוזרין בתשובה מקבלין אותם", ורש"י שם פי' דקאי על אותן בחו"ל, והתוס' [ד"ה לרבות] כתבו דאפי' אותן בא"י, אבל רק קודם שהתחילו המלחמה, ודעת הרמב"ם שקאי אפי' על היושבים בא"י, ואפי' לאחר שהתחיל המלחמה, דכל הדין של לא תחיה הוא דוקא אם לא השלימו, אבל דין זה עכ"פ נלמד מהפסוק של 'למען אשר לא ילמדו. אבל בעמלק דליכא קרא, מהכ"ת שיועיל השלמה, וא"א ללמוד זה מזה, דהא טעמא דז' אומות נהרגין הוא כדי שלא ילמדו לעשות כמוכם, אבל עמלק טעמא אחרינא הוא משום ויבא עמלק, וא"כ מנלן דמהני השלמה.

ותי' דשניא ז' עממין מעמלק, דבז' עממין הם חוטאין בעצמם ועושין כל התועבות וממילא חייב מיתה, וא"כ ה"א שלא תועיל תשובה, וקמ"ל שיועילו, משא"כ עמלק הם נענשין בעון אבותם, ואע"פ דכתיב 'ובנים לא ימותו על אבות', הא אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וכמו שמצינו בהמן, ובזה כתיב 'פקד עון אבות על בנים', וכדאיתא הך חילוק בסנהדרין דף כז:; אבל אם עשו תשובה וקבלו הז' מצות אין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וא"כ אין נענשין בעון אבותיהם.

ובזה תי' האבנ"ז מה שיש להקשות על הרמב"ם ממכילתא דידן, דאם אין מקבלין גרים ומשו"ז עדיין איתא במחייה, א"כ כ"ש כשקבלו עליהם הז' מצות בלבד עדיין איתא במחייה. וע"ז תי' ע"פ מה שאיתא בתנא דבי אליהו פרק כ"ד, "א"ל אליפז אל עמלק, בני ישראל יורשים העולם

הזה והעולם הבא, לכן לך עכשיו חפור להם בורות שיחין ומערות של מים לשתות הם ומקניהם והכן להם דרכים, אם תעשה כן תזכה ותנחל, ותירוש ותבוא לעולם הבא. אבל הוא לא עשה כן, אלא כיון שאמר לו רישומו של דבר שתק, מיד יצא עמלק להחריב את העולם". ומבואר מזה ששורש חטאת עמלק הוא שלא רצה להיות נכנע לישראל, וא"כ אפי' נתגייר אי"ז הוכחה שרוצה להכניע עצמו לישראל, שהרי הוא ישראל בעצמו ואינו צריך להיות נכנע בכלל, וא"כ אפי' נתגייר, אי"ז הוכחה שאינו בכלל אוחזין מעשה אבותיהם בידים, ועדיין בכלל מחייה, משא"כ בהשלמה שצריך לקבל עליו מסים ושעבוד שיהיו נבזים ושפלים, א"כ נתרצה להיות נכנע, וא"כ לא הוי אוחזין מעשה אבותיהם בידים עכתו"ד.

ולפי"ז אין מקום לדברי החיד"א הנ"ל, דאף א"ת דכשמקבל עליו הז' מצות אינו במחיי', דהא אין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, אבל אם בא להתגייר אח"כ, א"כ שוב אין הוכחה שאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, דהא שמא מטעם זה בא להתגייר, ובוודאי גר תושב שחזר ועבר אינו בכלל הגירי תושבים בכלל, וא"כ השתא שלא רצה להיות נכנע, הם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וא"כ אין מקבלין מהם:

סימן ד'

בשעת מלוכה

א) עוד נ"ל לתרץ באופ"א, דהנה איתא בסנהדרין [דף כ:], "תניא ר' יוסי אומר ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה, ואינו יודע איזה מהן תחלה, כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר, הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה ואין כסא אלא מלך", וברש"י שם ד"ה שלש מצוות כתב "להכי נקט שלש אלו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן", ומזה משמע דדוקא היכא שיש מלך יש מצות מחיית עמלק.

וביראים סי' קל"ה הביא הגמ' הנ"ל וכתב, "למדנו מכאן שמצוה למחות זכר עמלק מוטלת על המלך ולא על שאר העם, וזה פי' המקרא כי יד על כס יה, דהיינו מלכות אז תתקים מלחמה לה' בעמלק", ומזה משמע דכל המצוה על המלך לבד היא מוטלת. וכן ברמב"ן פרשת בשלח (פרק יז, טז), "והענין כי כאשר הי' מלך בישראל יושב על כסא ה' ילחם בעמלק וכו', כי כל מלך בישראל חייב להלחם בהם עד שימחו". אבל הגר"פ בביאורו לסה"מ לרס"ג פרשה ס"א פי', דבוודאי לא על המלך בלבד כוונתם, אלא על המלך וכל עמו, שבלא העם אין בידו לעשות מלחמה, וכן נראה מלשון הרשב"ם בבשלח שם, "כשתהי' יד וחוזק על כסא ה', שזהו כסא מלכי ישראל, אז תהיה מלחמה לעמלק.

ובתועפת ראם על היראים כתב, שכן הוא דעת הסמ"ג בל"ת רכ"ו שכתב, "שמצוה זו אינה נוהגת עד ימות המשיח לאחר כיבוש הארץ, שנ' והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל איוביך מסביב, בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק", וכתב ע"ז הרדב"ז [פ"ה מהל' מלכים הל' ה'] "ופרשת שמואל ושאל הויא תיובתיה". ופי' התועפת ראם דבוודאי אין כוונתו שכל המצוה לא נתנה אלא לימות המשיח, אלא דר"ל דבזה"ז שאין לנו מלך אין מצוה עד ימות המשיח, והא כתב הסמ"ג שם נצטוו ישראל למחות את זכר עמלק, ומבואר שהוי מצוה על כל ישראל ולא על המלך בלבד, וא"כ מצינו שיטה זו, דהוי מצוה על כל ישראל בשעת מלוכה מבואר בהסמ"ג. אבל באמת יש לעיין אם זהו כוונתו, דהא הביא הפסוק דוהי' בהניח ה' וגו', ומשמע שיש לו דרשה מיוחדת דדוקא היכא שיש מנוחה מכל העמים מסביב יש מצוה של מחייה, ובמלך בלבד בשעת מלחמת שאר עמים לא מהני, אלא דא"כ עדיין תק' משאול, וצ"ע.

ומכל הנ"ל מבואר שאין מצות מחיית עמלק נוהגת אלא כשיש מלך לישראל, וממילא י"ל דכל הדין דאין מקבלין גרים מעמלק הוא דוקא בזמן שנוהגת מצות מחיית עמלק, דהיכא שיש

'כי יד על כס יה', דהיינו שיהא כסא מלכי ישראל קיים, אז 'מלחמה לה' בעמלק מדר דר', דמזה דרש דאין מקבלין אותן, אבל בזמן שאין מלך אין מניעה לקבל גרים מעמלק, וא"כ בזמן המן הרשע שלא הי' לישראל מלך, אז יכול בניו להתגייר.

משא"כ בהגר העמלקי י"ל שנתגייר בזמן שאול, ובשעת מלוכה אין מקבלין, וממילא הרגו דוד, אבל נ"ל דיש לבאר הא דהרגו באופ"א, ע"פ הדרך שכתבתי בסי' ב', שלא תק' מהא דמבואר בקרא שהריגת הגר הי' משום שהרג שאול. והוא דבההקדמה לשו"ת עונג יו"ט כתב לבאר מה שהחיה שאול את אגג, שבאמת כל השו"ט בהפסוקים שם תמוה, דנראה ששאול סבר שהוא קיים את דבר ה' להכרית העמלקים, ופי' דכיון שכל מצות מחיית עמלק הוא דוקא בשעת מלוכה וכהנ"ל, שאול מצד חמלתו על אגג מחל על המלוכה, וזהו הביאור במאמר שאול, "כי יראתי את העם ואשמע בקולם", שבפשטות לא מובן מה טענה היא זו, והשתא א"ש דהתנן בהריות (דף י.) "איזהו נשיא זה מלך, שנ' מכל מצות ה' אלקיו, שאין על גביו אלא ה' אלקיו", וא"כ כיון ששאול ירא מהעם, אין לו דין מלך כלל, וממילא אין חיוב מחיית עמלק, ועפי"ז ביאר הפסוקים באופן נפלא עיי"ש. וא"כ י"ל שבאמת הגר עמלקי התגייר שלא בשעת מלוכה, וא"כ הי' גר וכהנ"ל, אבל כיון שאמר שהרג שאול, והטעם היה מפני שלא הרג שאול את אגג כנ"ל בסימן ב', על כרחך הוא סבר שאפי' שלא בשעת מלוכה יש דין מחיית עמלק וכשיטת שאר ראשונים, וא"כ גירותו לא הוי גירות והוי עמלקי, ולכך הרגו דוד שע"פ הודאת פיו שהרג שאול, מוכח שאין גירותו גירות, וזהו מה שאמר דוד "כי פִּיך ענה בך לאמר, מתתי את משיח ה'".

וי"ל דכן הוא שיטת הרמב"ם, שבסוף העשין בספר המצות, כתב דמצות מחיית עמלק הוא מצוה המוטלת על הציבור, ועי' בהגרי"פ הנ"ל שהביא דברי הרמב"ם אלו, וכתב ששיטתו הוא כמו הנ"ל שאין מצוה אלא בזמן שיש מלך, ולא חילק בין שיטת הרמב"ם ובין כל הני דלעיל. וא"כ י"ל דלכך השמיט הרמב"ם דין זה דאין מקבלין, דהא בזה"ז אין נוהגת דאין כאן מלך, ולימות המשיח, שעת גדלות ישראל הוא כמו ימי שלמה המלך, וכבר כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' איסורי ביאה הל' ט"ו, "לפיכך לא קבלו ב"ד גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה וכו', ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה הגדולה שהיו בה ישראל חזרו", וא"כ בימות המשיח, שאין ימי גדלות ישראל כמוהם, אין מקבלין גרים משום אומה ולא בלבד מעמלק, וא"כ לא נוגע למעשה, וכמו שאיתא ביבמות דף כד: "ת"ר אין מקבלין גרים לימות המשיח, כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה", ומבואר שתלוי זה בזה, וא"כ כיון שהביא הר"מ שבימי דוד ושלמה לא קבלו, בימות המשיח נמי לא יקבלו, וא"כ שוב אין צורך להביא הא דאין מקבלין גרים מעמלק:

סימן ה'

וכל זה איננו שוה לי

א) הכלי חמדה בפר' שופטים אות ו' תי' בזה"ל, "מבואר בדברי חז"ל [מגילה טו.] דהמן הי' עבדו של מרדכי, ומסתמא עשה מרדכי כדת כשקנאו שמל אותו לשם עבדות, ועל כרחק הרי הוא כישראל ונפקע ממנו יחס עמלק, וא"כ הרי אינו כלל מזרע עמלק. ודוחק לומר דלא הניח למול ולטבול את עצמו דא"כ מרדכי לא היה מחזיקו. ובאמת נראה דגם דעת הירושלמי דהמן היה לו דין עבד גמור, דעל פי זה מובן בפשטות דברי הירושלמי ביבמות פרק כיצד ה"ו, דמקשי מהא דקרי ליה להמן 'בן המדתא', "וכי בן המדתא היה", ובמפרשים נדחקו דמנא ליה דלא היה בן המדתא, ולהנ"ל י"ל דהקושיא היא דהרי בעבד כ"ע מודים שאין לו חייס, ואיך קרי ליה בן המדתא, וע"כ דדרך הקרא לדבר כלשון בנ"א, אע"ג דאין לו חייס בעצם וכו'. ולפ"ז י"ל הא דאמרו חז"ל דמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק א"ש וכו', דשאני בני המן כיון דהמן היה עבד, הרי הבנים לא היו מתיחסים אחריו כלל, וא"כ לא היו מזרע עמלק כלל, ושפיר קבלו אותם להתגייר".

והנה הא דהביא ממגילה, איתא ביתר ביאור בילקוט שמעוני באסתר סי' תתרנו, "אמר ר' אלעזר א"ר חנינא מאי דכתיב 'וכל זה איננו שוה לי', מלמד שכל בית גנזיו של המן הרשע היה חקוקים על לבו, ובשעה שהוא רואה את מרדכי אומר, 'כל זה איננו שוה לי'. וכי משום דרואה למרדכי יושב בשער המלך אומר 'כל זה איננו שוה לי', כדר' חסדא, דאמר ר' חסדא זה בא בפרוזבולי (רש"י - מרדכי בא בטענת עושר) וזה בא בפרוזבוטי (והמן בא בטענת עוני). פעם אחת נתן המלך ממון, ושגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינות, נטל המן ממון שלו ואכלו ולא נשתייר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי של ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי, אמר לו הלויני ממון זה שבידך אמר לו אין אני מלוך אלא א"כ תמכור נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו, הרי המן עבדו של מרדכי זבין נפשיה בטלמי דנהמא (שמכר המן את עצמו למרדכי בככר לחם), היננו דאמר ליה מרדכי להמן, עבדא דקנה נכסי עבדא דמאן נכסי דמאן", ומזה נראה שהיה לו קנין הגוף, דאם לא הוי אלא למעשה ידיו, וכפועל בעלמא, לא אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו.

ובספר מנות הלוי הנ"ל עה"פ 'וכל זה איננו שוה לי', הביא לשון השטר של המן מתוספתא דתרגום וז"ל, "אנא המן בר המדתא דמזרעיתא אגג שדר יתי מלכא אחשוורש וכו', ולא יכלית למיפק מן תחות ידוי עד דאזדבנית ליה לעבדא, ואי מעכבנא מלהיוי ליה עבדא, או דילמא לית אנא מודה דאנא עבדיה, או דלמא מסרב אנא למיפלח ליה יומא חד בשבתא כל ימי חיי ובני ובני

בני עד סוף כל יומיא וכו', יתנסח אע (יקצץ אילן) מן ביתי, וזקוף יתמחי עלוהי (ותליתי עלי), וקבלית אנא המן בר המדתא דמזרעית אגג, למיהוי עבד פלח למרדכי יהודאה, ככל מה דכתיב באיגרתא הדא ברעותי ובצביון נפשי".

(ב) אבל באמת דבר זה, שהיה להמן דין ישראל וחייב במצות כאשה, קשה להולמו, והפסוקים והמדרשים בפשטות מורה שלא כזה, והרב כל"ח בעצמו הק' לפי"ז דא"כ אין קיום מצות מחיית עמלק בהריגת המן, ואיתא במכילתא שם להדיא "מחה תמחה זה המן", וכן נראה מכל המפרשים שהיה קיום במצוה זו, וע"כ נראה שבוודאי אין לו דין ישראל בכלל, ואע"פ שיש קנין הגוף.

והוא, דהא המן מכר את עצמו וכמו שמבואר במדרשים הנ"ל, ואיתא ביבמות דף מה: "הלוקח עבד מן העכו"ם, וקדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין, מאי טעמא עובד כוכבים גופא לא קני ליה, מאי דקני ליה הוא דמקני לישראל, וכיון דקדם וטבל לשם בן חורין אפקעין לשעבודיה וכו', א"ר אויא לא שנו אלא בלוקח מן העכו"ם אבל עכו"ם גופיה קני", הא מבואר דהיכא שלקח מן העכו"ם לא קנה גופו של העבד עד המילה וטבילה, אבל היכא שמכר עצמו קנה את גופו אפי' בלי שום מילה וטבילה, וא"כ יש בו דין של מה שקנה עבד קנה רבו, אע"פ שיש לו דין גוי גמור, וכמבואר במנ"ח מצוה שמ"ז אות ב' וג', ואע"פ דפריך ר' אחא ביבמות שם "אימא בכספא וטבילה", (והוא דאפי' במכר את עצמו לא קנה גופו עד הטבילה), והגמ' הניחו בקשיא, עם כל זה המח' ביו"ד סי' רס"ז פסק כוותיה דרב אויא, ובכס"מ ריש פ"ט מהל' עבדים כתב דכן ס"ל להרי"ף והרמב"ם.

וא"כ המן שמכר את עצמו יש לו דין גוי גמור אע"פ שיש למרדכי קנין הגוף בו, ומה שהק' הכל"ח, "ודוחק לומר דלא הניח למול ולטבול את עצמו, דא"כ מרדכי לא היה מחזיקו", וכוונתו דהא איתא ביבמות דף מח: "הלוקח עבד מן העכו"ם ולא רצה למול, מגלגלין עמו עד י"ב חודש, לא מל חוזר ומוכרו", וכן פסק' הרמב"ם בפ"ח מהל' עבדים הל' י"ב. אך באמת איתא שם קודם לזה, "ת"ר מקיימין עבדים שאינם מלין דברי ר' ישמעאל, ר"ע אמר אין מקיימין", וא"כ י"ל דמרדכי סבר כר' ישמעאל דמקיימין ומשום הכא היה מחזיקו אע"פ שלא מל.

א"נ י"ל ע"פ מה דאיתא שם, "שלח רבין משמיה דר' אילעאי וכל רבותי אמרו לי משמו, איזהו עבד ערל שמותר לקיימו, זה שלקחו רבו ע"מ שלא למולו", ואוקמי' הגמ' אפי' כר"ע וכן פסק הר"מ שם, וא"כ י"ל דהכא התנה עמו שלא למול, אלא דזה דוחק, דבהמדרש הנ"ל הביא כל ההשתלשלות הדברים, ולא הביא שיש תנאי כזה בכלל.

וע"כ נראה בשיטת מרדכי הצדיק ע"פ כל הנ"ל, דבאמת סבר כר"ע דאין מקיימין, וסבר טעמא דמילתא היא כמוש"כ הריב"ן (הובא בתוס' שם ד"ה אין מקיימין) שלא ינסך יינו, אלא

דכיון דאסור לקבל גרים מעמלק, וכמו שאיתא במכלתא דידן, א"כ אסור נמי לעשות אותו עבד שיש לו דין ישראל, ממילא לא מל אותו. אלא דא"כ יש חשש של יין נסך, וי"ל דלכך העבדות לא הוי אלא שיעבוד אותו פעם א' בשבוע, וכמו שאיתא בנוסח השטר הנ"ל "דלמא מסרב אנא למיפלח ליה יומא חד בשבתא", וכן בילקוט מעם לועז כשהביא מד' זה כתב, "שאמר לו מרדכי אם אתה מסכים למכור עצמך לי לעבד שתעבוד אותי תמיד יום אחד בשבוע וכו'" עיי"ש, ובאמת לא מובן כלל אמאי לא הוי העבדות אלא לפעם א' בשבוע, אבל ע"פ הנ"ל א"ש דאם היה בביתו בכל יום והיה דר בו, יש חשש יין נסך, אבל השתא שאינו בא כי אם פעם א' בשבוע, לא גרע מסתם פועל, דבוודאי אין דין שלא לקיימו בשביל חשש זה, אלא יזהר שלא ינסך יינו, וא"כ ה"נ יכל ליזהר, ודוק.

ג) עוד נראה לבאר איך היה מרדכי מחזיקו באופ"א, דסבר כר"ע, אבל לא כהריב"ן, אלא כמוש"כ הר"י בתוס' שם, ד"טעמא דר' עקיבא לפי שצוה הקב"ה לאברהם למול עבדיו, לכך אסור לקיים שאינם מולין". והוא שיש מצוה על האדון למול את עבדיו, והוא חיוב גמור כמו החיוב למול את בנו. והנה הרחיד"א בדברים אחדים דרוש כ"ד כתב בזה"ל, "וטעם דגזר הקב"ה שלא יקבלו גרים מעמלק, אפשר לפי שהיתה המילה מאוסה בעיניו, ואמרו ז"ל (הובא ברש"י פר' כי תצא פרק כה פסוק יח) שהיה חותך המילות וזורקן כלפי מעלה ואומר טול מה שבחרת, לכן מדה כנגד מדה לא יזכה להיות גר ע"י מילה, ואפשר שזה כונת הכתוב, 'ויזנב בך כל הנחשלים, ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים', וה"ק 'ויזנב' שחתך המילות כמו שאמרו ז"ל, 'ואתה עיף', ועי"ז 'ולא ירא אלקים', עמלק לא יזכה להתגייר ולהיות ירא אלקים". ולפי"ז נראה לומר שכל הדין שאין מקבלין גרים מעמלק, הוא שאין מלין עמלקים, שהם מופקע מתורת מילה לגמרי, וא"כ בעבד עמלקי וכמו נידון דידן, אין מצוה בכלל על האדון למולו, שאין לו שייכות בכלל לפרשת מילה.

א"נ י"ל לפי שיטת הר"י, שלשיטתו אין הדין דאין מקיימין שצריך להיות ישראל, אלא שצריך מילה, משום שיש מצוה על האדון, א"כ י"ל שהוא מל ולא טבל, ופסקינן (יבמות מו. ובר"מ הל' איסורי ביאה פ"ג הל' ו') לעולם אין גר עד שימול ויטבול, וא"כ לא הוי ישראל אע"פ שמל. ואל תק' לפי"ז, דאם תשאר גוי לעולם אינו אלא כגבנוני מהול, שאע"פ שמל הרי הוא כערל, דכבר כתב הרשב"א ביבמות דף עא. דשאני היכא שמילתו לשם יהדות, עיי"ש. וכתב אלי הרב ב"צ, דלא אמרינן כן אלא היכא שדעתו היה להכנס ליהדות, אז אפי' קודם שכינס בטבילה, עדיין נחשב מהול, אך כאן שלא היה מעולם דעתו לטבול, לא מהני, וצ"ע.

ד) ולפי כל הדרכים הנ"ל אע"פ שיש לו קנין הגוף עדיין יש לו דין גמור, ונפלה תירוצו של הכל"ח הנ"ל. אבל אפי' אם תמצוי לומר שהוי עבד גמור, יש לעיין מפני מה תהא מותרת, והא כיון שיש לו דין ישראל א"כ אמאי לא הוי בגדר קבלת גרים שאין מקבלין. והנראה בזה דגדר הדין של אין מקבלין הוא דכיון שישראל הם מועלין מכל האומות, א"כ אסור לישראל לקבל מעמלק גרים, דעי"ז הרים קרנו, ויסוד הדין הוא שאסור לעשות שום דבר להרמת קרן עמלק, וא"כ להיות עבד שהוא דבר שפל, אינו אסור בכלל.

אבל עדיין קשה א"ת שהי' להמן דין עבד גמור, מהא דמבואר ביבמות עח: (ועי' לעיל בסי' ב' שהארכתי בדברי הגמ' שם), דבז' עממין היכא שיש דין לא תחיה אי אתה רשאי לקנותם לעבד, וא"כ ה"ה בעמלק כיון שחייב למחותו, וכן הק' העונג יו"ט בהדרוש לפר' זכור. ובשלמא א"ת שאין בו אלא קנין הגוף, אבל אין לו דין ישראל כלל, י"ל דכל האיסור הוא לפקוע ממנו הדין של לא תחיה, שעכשיו אסור להרגו דישראל הוא, אבל בקנין הגוף בלבד אין מניעה לקנותם, אבל להכל"ח דאיירי בעבד גמור, מה יענה לקושיא זו, וע"כ נראה שלא היה להמן דין ישראל, אלא קנין הגוף וכהנ"ל:

איסור לבא בקהל

(א) בס' מגילת ספר לאווין קט"ו (הובא בעין זוכר להחיד"א מערכת גרים) תי' בזה"ל, "נראה דכוונת הברייתא היא, שלא יקבלו אותו להתירו לבא בקהל ולישא בת ישראל, אבל אה"נ ישראל הוא לכל דבר".

ודבריו תמוהין דא"כ מהו הביאור בהלשון "אם יבאו מכל האומות שיקבלוהו, ומביתו של עמלק לא יקבלוהו", דהא אי"ז אמת דהא עמוני ומואבי ואדומי ומצרי נמי אסורין לבא בקהל, ובאמת כבר הק' כן הגרי"פ פערלא בביאורו להסה"מ של רס"ג ל"ת רס"ג. ואפשר דיש להדחיק שדוקא ביתו של עמלק אסורין לגמרי, וזהו דיוק הלשון ביתו, כל ביתו, דעמוני ומואבי הנקבות מותרת, וכן אדומי ומצרי הזכרים והנקבות מותרת לאחר ג' דורות, (וס"ל להמכילתא כמו פסק הרמב"ם פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א, דפסקינן כלישנא קמא דרבא [יבמות עו.], דלא תתחתן בז' אומות הוא דוקא בגיותן אבל בגירותן מותר, או כשיטת הרמב"ן [מלחמות יבמות כד. מדפה"ר] דאף דיש איסור בגירותן, דוקא להם ולא לבניהם, ולא כשיטת ר"ת בתוס' שם עט. ד"ה ונתינים, דאך בניהם אסור מעולם מן התורה, ועיין כ"ז בב"ש סימן ד סק"א), ודוקא עמלק לא יקבלוהו כלל.

אבל התמיהה העצומה בדבריו, וכן הק' החיד"א והגרי"פ, דהא סיים המכלתא שמשום דין זה הרג דוד את הגר העמלקי, וא"ת שגר גמור הוא אלא שאסור לבא בקהל, איך הרגו דוד משו"ז הא ישראל גמור הוא ואינו בכלל מחייה, ושני הגאונים הנ"ל נשארו בצ"ע.

(ב) והנלענ"ד בזה דהנה בחינוך מצוה תקס"א כתב דהטעם דעמוני אסור לבא בקהל אף לאחר שנתגייר הוא, דכיון שהשחיתו והתיעבו להראות תכלית רשעים ונבלותם כמבואר בקרא "אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", ומראה בזה רוע מזגו ותכלית פחיתותו, ואין עוד בו תקנה להכשיר את עצמו, איש כמוהו איננו ראוי להתערב בעם הקדוש יתברך, עכתו"ד.

והוא דאע"פ שלאחר שנתגייר אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולכאורה אין לו שוב שייכות לאבותיו, כיון דהוא דבר בעיקר טבעו ומזגו, זה בוודאי לא נשתנה וממילא איש כזה א"א להתערב בעם ה', ובמצוה תקס"ב כתב שמטעם זה אסור לדרוש שלומם, ועי' במנ"ח אות ב' דאפי' לאחר שנתגיירו אסור, וזה כהנ"ל דכין שהם רע בעצם אפי' לאחר שנתגיירו לא נשתנה, וממילא אסור לדרוש שלומם ולבוא בקהל.

והנה במצוה תר"ג כתב החינוך שיסוד מצוה זכירת עמלק הוא משום שכל המיצר לישראל שנוי להקב"ה, ובמצוה תר"ד כתב שמזה הטעם מצווין אנו למחות זכרם. ואם זהו הטעם שאינו אלא משום מעשה שעשו אבותיו, א"כ לאחר שנתגייר שוב אין לו שייכות למעשה זו, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אבל א"ת שלאחר שנתגייר עדיין אסור לבא בקהל, על כרחך צ"ל שכל איש מעמלק רע בטבעם. וביאור הדבר הוא, דהא הם לחמו בישראל בשעה שכל האומות יראין ללחום בהם, וכמו שאמרו רז"ל משל לאמבטיה הרותחת, ואין זה אלא משום שכל טבעם מתנגד לישראל בכל כחם, ואפשר להרחיב הביאור ע"פ מה שאמר דודי זקני הרה"ג מוהר"ר גדליה שארר, (נרשם בהספר אור גדליהו בדרוש לפורים), שכל יסוד של עמלק הוא מקרה, שאין להם מציאות בעצם וכל מציאותו הוא מציאות של שקר, ומטעם זה איתא במחיה, וא"כ הוא דבר בעצם טבעם ואפי' לאחר שנתגיירו נשאר זה, וע"כ אפי' לאחר שנתגיירו יש חיוב מחיה עליו.

וידידי הרב ב"צ כתב אלי שזה א"א בשום פנים ואופן, שיהיה ישראל מחויב בהריגה כעמלקי וכו' וכו', והאריך להקשות ולתמוה אלי, אך באמת כל רואה הישר יראה שאין בזה שום תפיסה, דמאי שנא מהא דלא דרשינן שלומם דאסור לעשות עמהם כל דיני גמילות חסד, שמכללין בו המוני מצ"ע, אע"פ שישראל גמור הוא.

וכע"ז שמעתי מהגאון הרב שמואל מרדכי גרסטן שליט"א, בנוגע להדין שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"י, "אבל ישראל הבא על הכותית בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד, בין גדולה בין פנויה בין אשת איש, ואפילו היה קטן בן ט' שנים ויום אחד, כיון שבא על הכותית בזדון, ה"ז נהרגת מפני שבא לישראל תקלה על ידיה כבהמה, ודבר זה מפורש בתורה, שנאמר [במדבר לא, טז] הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם, וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוג", ואיתא ביבמות דף ס: דגירות פחותה מבת ג' כשרה לכהונה מהא דכתיב שם "החיו לכם", וא"כ מבואר דבבעולות אפי' אם נתגיירו עדיין חייב מיתה משום תקלה, דאל"כ כיון שנתגיירו אין ממיתים כולם, ולא רק הפחותים מבת ג', אלא ע"כ הנבעלים לישראל היה חייב מיתה, אע"פ שנתגיירו לישראלים גמורים, (ואע"פ שהתם אפי' בראויות ליבעל היה חייבין מיתה, כבר הקשה כן המגיד משנה על עיקר דינו של הרמב"ם), וה"נ דכוותיה כיון דעמלק רע בטבעם, עדיין בכלל מחיה הם אע"פ שישראלים גמורים הם.

ג) ואם כנים הדברים א"ש דברי הר"ב מגילת ספר בהמכלתא, דדוד סבר שאין להרגו דהא גר הוא ואינו בכלל מחיה, אבל "נזכר באותה שעה מה שנאמר למשה רבנו", דאפי' לאחר שנתגיירו אסור לבא בקהל, וע"כ שהם רע בטבעם כנ"ל, וא"כ בכלל מחיית עמלק ולכך הרגו.

אלא לפי"ז צ"ע דמבואר בקרא שסיבת הריגתו הוא משום שהרג שאול, ואין לתרץ כהמשך חכמה והמהר"ח'ן סנג"י (המובא בהפתיחה), שמשום שאין מקבלין גרים דין ב"נ יש לו, וב"נ נהרג בהודאת פיו, דלהנ"ל ישראל הוא. וע"כ נ"ל שדוד המלך ע"ה הוכיח שבטבעו עדיין רע הוא אע"פ שנתגייר, כמו שאמר "איך לא יראת לשחת את משיח ה'", וכן כשהרגו אמר "דמיך על ראשך כי פ"ך ענה בך לאמר, אנכי מתתי את משיח ה'", דלכאורה יש לעיין אמאי הדגיש שהיה משיח ה', ולהנ"ל א"ש דרצה דוד להביא ראיה שהוא עדיין רע בטבעו ובכלל מחייה, דכל יסודו הוא מקרה כמוש"כ בשם דודי זקני, והוא מהא שהרג את משיח ה', דהא אין דבר המורה על השגחת השי"ת יותר ממינוי איש א' להיות מלך מהקב"ה עצמו, וא"כ כיון שהרגו מוכח שכל יסודו מקרה בהתנגדות גמורה להשגחה. אבל בפשטות י"ל באופ"א קצת, דמהא שלא ירא להרוג שאול מלך ישראל, שהוא דבר שהיה לו לחרוד חרדה גדולה, על כרחך הוא בהתנגדות גמורה לישראל, וכמו שביארנו לעיל, דמוכח שעמלק הם רעים בטבעם מהא שאינם יראים ללחום בישראל, וע"כ דוד הביא ראיה שהנער העמלקי הזה עדיין בכלל האומה הגרועה הזאת ואיתא במחייה.

ואפשר ששני טעמים הללו הוא השני דברים שאמר דוד המלך ע"ה, "איך לא יראת לשחת את משיח ה'", הוא בפשוטו מהא דלא ירא מוכח שהוא בהתנגדות לישראל, אלא הוסיף דוד ביאור לדבריו שכל יסודך אך מקרה כנ"ל, וזהו מאמרו "כי פ"ך ענה בך לאמר אנכי מתתי את משיח ה'", דמהא שהתפאר בדבר שהרג את משיח ה' מוכח שלא האמין בהשגחה כלל, ולא ידע אלא מהסדר מקרה שבעולם, הקב"ה לישתזבן מהאי דעתא:

בריך רחמנא דסייען

